

تعارض منافع در نظام سلامت کشور و راهکارهای مؤثر برای جلوگیری از آن

مقدمه و هدف

تعارض منافع در سلامت آفتی است که از طرق مختلف و اغلب نا آشکار و عمدتاً از طریق صاحبان حرفه سلامت جامعه را در معرض خطر قرار می دهد. راهبردهای مؤثر جلوگیری از تعارض منافع، بایستی قاطع، مستمر، قانونمند، پیشگیرانه، مبتنی بر شواهد علمی باشد. هدف این بیانیه، تشریح تضاد منافع در نظام سلامت کشور و زمینه های بروز آن و پیشنهاد راهکارها و تدابیر پیشگیرانه و بازدارنده از این آفت در سلامت جامعه، و کاهش آسیب های آن به حداقل ممکن است.

زمینه ها و عوامل بروز تعارض منافع

عموم کنشگران سلامت (حقیقی، حقوقی، اداری، بهداشتی، درمانی، آموزشی، تحقیقاتی و سایر موارد) در معرض این آفت قرار دارند و بعضی از رایج ترین زمینه های آن به این شرح است:

- غفلت از تقوی و تهذیب نفس و بکارگیری افراد فاقد این صفات در مصادر امور سلامت،
- چند پیشگی و غفلت در سطح تصمیم گیران و ترجیح منافع سازمانی/تخصصی، بر منافع عمومی سلامت جامعه،
- غفلت از مسائل زیربنایی سلامت (پیشگیری، بهداشت، ارتقای سلامت، آموزش بیمار ...) بدلیل منافع محدود و فقدان جاذبه رسانه ای،
- ترجیح منافع فردی و گروهی بر مصالح سلامت جامعه به هر دلیل،
- سوء استفاده از موقعیت و مقام، نیاز و اضطراب بیماران، و اعتماد مردم و جامعه،
- تصمیم گیری، با انگیزه منفعت طلبی،
- تأثیرپذیری از الگوهای غیرمعتبر،
- برقراری ارتباط غیرمعارف و انحرافات اخلاقی دیگر، که امانت داری و صداقت حرفه ای را مخدوش نماید،
- دو یا چند شغل داشتن که موجب اختصاص بخشی از اوقات موظف خدمات دولتی در بخش خصوصی شود،
- اهمال یا سوء مدیریت مسئولان در تأمین حقوق و رسیدگی به امور معیشتی کارکنان، خاصه افراد تمام وقت، جوانان و خدمتگزاران در مناطق محروم،

مصادیق تعارض منافع در حوزه سلامت

- داشتن انگیزه های غیر الهی و غیر مردمی در تصدی مشاغل سلامت،
- هر نوع عدم انجام صحیح و مسئولانه وظایف علمی، حرفه ای، آموزشی، ترویجی و سایر وظایف، که موجب محرومیت مردم از ایفای حقوق سلامت خود شود، در همه سطوح و جمیع کنشگران نظام سلامت،
- تعامل سودجویانه با شرکت ها و صنایع (اعم از دارویی، غذایی، تجهیزات پزشکی، سایر کالاها و خدمات سلامت و سایر مصادیق مرتبط)،
- استفاده از تسهیلات با هدف سودجویی و نادیده گرفتن نظام سلامت کشور، مصالح جامعه و منافع مراجعین، در مسؤلیت های حرفه ای،

- تسهیم منافع بین ارجاع دهندگان بیمار به ارجاع گیرندگان در مراکز درمانی و تشخیصی و دارویی، و سایر مصادیق و موارد سهم خواری
- تجویز نابجا و غیرعلمی اقدامات تشخیصی-درمانی، بجای شرح حال دقیق و معاینه کامل و استاندارد،
- ارجاعات غیرضروری و اقدامات بی مورد، با انگیزه انتفاع،
- دریافت هر نوع هدیه (از شرکت ها و افراد)، که شائبه سودجویی و منافع شخصی داشته باشد،
- دریافت تسهیلات مسافرت علمی یا کمک هزینه تحصیلی، از شرکت های تجاری، که شائبه سودجویی وجود داشته باشد،
- تبلیغ نادرست، فریب دهنده و یا گمراه کننده به منظور دریافت انتفاع مادی،
- پذیرفتن و انجام سخنرانی، فعالیت علمی، طرح تحقیقاتی یا هر نوع فعالیت، بدون تطابق با نیازهای جامعه، با اهداف سودجویانه یا تبلیغاتی،
- پذیرفتن مسئولیت های مدیریتی در سلامت بدون داشتن تخصص مرتبط، توانایی و تجربه، با انگیزه منافع شخصی،
- استفاده از موقعیت ها در سلامت به نفع خود، رانت خواری، بهره بردن ناحق و غیرعادلانه از مزایا،
- توصیه های تشخیصی، بهداشتی/پیشگیری، درمانی و توانبخشی، با انگیزه منفعت طلبی،
- ارجاعات به بخش خصوصی به منظور سودجویی،
- هزینه کرد منابع سلامت در بخش های مورد علاقه مدیران، بدون توجه به تبعات آن
- تغییر در سیاست ها و برنامه های جاری و یا تدوین و ابلاغ سیاست ها و قوانین جدید، در جهت منافع شخصی یا افراد و گروه های خاص، بدون توجه به تبعات آن بر سلامت اقشار محروم جامعه،
- دریافت مجوز های خاص از بخش های مختلف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به نفع شخصی یا افراد و گروه های خاص در دوران اشتغال در بخشی از نظام سلامت
- تدوین، ابلاغ و اجرای برنامه های حوزه های مختلف سلامت در راستای تخصص برخی مدیران، بدون توجه به تبعات آن بر سلامت اقشار محروم جامعه

راهبردهای مدیریت تعارض منافع

الف) پیشگیرانه

- اظهار کردن و شفاف سازی ارتباط کارشناسان و مدیران شاغل در نظام سلامت با افراد، گروه ها و مراکز تشخیصی و درمانی و نیز کمپانی ها (شرکت های) سازنده و وارد کننده دارو، مواد غذایی، ملزومات و تجهیزات پزشکی
- اظهار کردن و بیان روابط مالی پژوهشگران و مدیران در انجام مطالعات،
- آگاه سازی مردم از حقوق و مسئولیت های اجتماعی خود و احقاق حق، با ارتقای فرهنگ و سواد سلامت مردم،
- تدوین و بکارگیری کدهای اخلاقی ناظر بر پیشگیری از تضاد منافع و نظارت بر حسن اجرای آن،
- نظارت بر منابع سلامت و چگونگی هزینه کرد آن با تاکید بر اقشار محروم جامعه
- نظارت بر چگونگی اعطای امتیازات و تسهیلات مربوط به نظام سلامت
- آشکار سازی تعارض،
- آگاه سازی در جهت حساس نمودن مردم در زمینه تعارض منافع،

ب) بازدارنده و قانونی

- تدوین، تصویب، ابلاغ و اجرای ضوابط، مقررات، قوانین و کدهای اخلاقی جامع و بازدارنده، در مورد تعارض منافع، و بهره برداری از تجارب مثبت سایر کشورها،
- فراهم کردن زمینه ها و پیگیری اجرای قوانین مرتبط با تضاد منافع و فرهنگ سازی برای رعایت کدهای اخلاقی در تمام سطوح نظام سلامت،
- اجرای مفاد "ماده ۱۲ کنوانسیون مبارزه با فساد" که جمهوری اسلامی ایران نیز به آن پیوسته، و سایر معاهدات بین المللی مرتبط

پ) علمی-ترویجی

- آموزش مدیران و کارشناسان نظام سلامت از مصادیق تضاد منافع در ابتدای قبول مسئولیت و ورود به نظام سلامت
- ارائه خدمات آموزشی، پژوهشی، بهداشتی، درمانی و توانبخشی سلامت مبتنی بر اصول و ارزش های انسانی-اسلامی و نهادینه سازی آن در جامعه، و سایر مفاد مرتبط از سیاست های کلی سلامت
- ترویج تصمیم گیری و اقدام مبتنی بر یافته های متقن و علمی در مراقبت های سلامت، آموزش، پژوهش، خدمات، با تدوین استانداردها و راهنماها، و ارزیابی فناوری های سلامت،
- استقرار راهنماهای درمانی در نظام سلامت کشور
- التزام به مصوبات کمیته های اخلاق و کدهای اخلاق در پژوهش، در عموم پژوهش های سلامت،
- مطالعات میدانی جهت شناخت مصادیق تعارض منافع در نظام سلامت،

ت) مدیریتی و نظارتی

- شفاف سازی و مستند کردن شیوه های تصمیم گیری در شوراها و نقاط تصمیم گیری که محل توزیع منافع هستند،
- اصلاح و ارتقای نظام انتخاب، ارزشیابی و تعلیم و تربیت اساتید و دانشجویان و مدیران و سایر کنشگران سلامت، متناسب با ارزش های اسلامی، اخلاق پزشکی و آداب حرفه ای،
- اصلاح نظام پرداخت مبتنی بر کیفیت عملکرد، افزایش کارایی، ایجاد درآمد عادلانه و ترغیب انگیزه های مثبت ارائه کنندگان،
- شفاف سازی قانونمند درآمدها و هزینه ها، در عموم فعالیت ها و اقدامات نظام سلامت،
- مدیریت منابع سلامت از طریق نظام بیمه با محوریت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و همکاری سایر مراکز و نهادها و کاستن از پرداخت های مستقیم مردم تا حد ممکن در مراجعات به مراکز دریافت خدمت،
- ساماندهی تقاضا و ممانعت از تقاضای القائی و اجازه تجویز صرفاً بر اساس نظام سطح بندی و راهنماهای بالینی، طرح ژنریک و نظام دارویی ملی کشور،
- اصلاح و تکمیل نظام های پایش، نظارت و ارزیابی برای صیانت قانونمند از حقوق سلامت مردم و بیماران،
- نظارت بر اجرای قوانین، مقررات و کدهای اخلاقی در تمام سطوح نظام سلامت،
- یکسان سازی تعرفه ها در بخش های دولتی و خصوصی،
- رصد کلان موضوع تعارض منافع در نظام سلامت،